

WIJ DENKEN OVER

DENKEN, HANDELEN EN VOELEN

Verwerkingsboek

Philippe Boekstal



DAMON

VOORWOORD

Dit verwerkingsboek bevat teksten en opdrachten die aansluiten bij het theorieboek. Naast de opdrachten zijn er in dit verwerkingsboek ook verwijzingen naar filosofen en hun theorieën opgenomen, in de vorm van een korte uitleg, maar soms ook door middel van originele teksten van deze filosofen zelf.

De ideeën uit het theorieboek en het denken van een aantal filosofen worden regelmatig gekoppeld aan vraagstukken uit de actualiteit of in ieder geval aan de realiteit. Wij vinden het namelijk van belang dat je door filosofie ook beter jezelf en de wereld om je heen leert begrijpen en bovendien, dat je leert in te zien wat er filosofisch kan zijn in wat vanzelfsprekend lijkt in het alledaagse leven.

De centrale eindexamens filosofie zijn ook altijd gekoppeld aan min of meer actuele vraagstukken. We hebben een aantal delen uit deze examens in dit verwerkingsboek opgenomen, als oefening en als voorbereiding. Een examenbundel voor filosofie bestaat niet omdat de onderwerpen om de drie of vier jaar dusdanig veranderen dat een inhoudelijke voorbereiding met oudere onderwerpen niet mogelijk is. Toch zul je door deze oudere examens kennis kunnen nemen van het soort vragen die te verwachten zijn, los van het onderwerp.

Het is nadrukkelijk de bedoeling dat je bij de meeste van je antwoorden een uitleg en een argumentatie geeft, ook als daar niet nadrukkelijk naar gevraagd wordt. Anderen moeten kunnen begrijpen *waarom* je tot een bepaald antwoord komt.

Hoewel veel van de opdrachten zo geformuleerd zijn dat je ze zelf kunt maken, leent het grootste deel van deze opdrachten zich uitstekend voor samenwerken of behandeling in een lessituatie. Ook een socratisch gesprek, waarvan een uitleg vooraan in dit verwerkingsboek staat, kan op meerdere momenten gehouden worden. Dit kan bijvoorbeeld al bij de tweede opdracht: Wat is wijsheid?

We hebben ook een onderscheid gemaakt in soorten opdrachten.



Kennis-opdrachten: je moet bepaalde dingen weten en reproduceren.



Redeneer-opdrachten: je kunt argumenten en redeneringen herkennen, ze weergeven of deze zelf bedenken.



Creatieve opdrachten: je kunt zelf originele ideeën formuleren.



Onderzoek-opdrachten: je kunt (meestal samen) onderzoek doen.



Reflectie-opdrachten: je kunt nadenken over jezelf.

Het onderscheid tussen het soort opdrachten is overigens niet altijd even groot. Voor goede argumenten heb je bijvoorbeeld ook creativiteit nodig en voor reflectie is redeneren soms ook onontbeerlijk. Uiteindelijk gaat het er om dat je *echt* denkt en dit kunt verwoorden. Veel denkplezier!

De auteur

DEEL I DE MENS

FILOSOFIE

OPDRACHT I.1

Welke (filosofische) vraag kun je stellen naar aanleiding van het theorieboek?



OPDRACHT I.2

Wat versta je onder wijsheid?



Het stellen van een filosofische vraag

Wanneer stellen wij nu vragen? Het antwoord is heel simpel, namelijk als we iets willen weten of iets gedaan willen krijgen. We zoeken naar kennis en inzicht of verlangen dat een ander iets voor ons doet. Bij filosofische vragen gaat het vooral om het eerste, we willen iets beter begrijpen. Een mogelijk antwoord op filosofische vragen vinden we door te denken en door het formuleren van gedachten. Er zijn verschillende manieren om een vraag te stellen, afhankelijk van welke kant je op wilt.

OPDRACHT I.3

Maak de volgende vragen af.



1. Wat is.....?

2. Waarom.....?

3. Hoe.....?

4. In welke mate.....?

5. Is.....?

6. Waartoe.....?

Leg vervolgens uit waar de vraag door de formulering op gericht is. Wat wil je er mee weten?

1.

2.

3.

4.

5.

6.

OPDRACHT 1.4

Bedenk zelf een filosofische vraag. Bespreek vervolgens de vragen met de hele groep. Zijn de vragen filosofisch? Waarom wel of waarom niet?



OPDRACHT 1.5

In deze opdracht gaan we oefenen met het scherper leren formuleren van een filosofische vraag.



Stap 1. Het formuleren van een filosofische vraag

Voorbeeld 1: Waarom vertrouwen mensen elkaar?

Voorbeeld 2: Waarom is racisme gevaarlijk?

Jouw vraag: _____

Om jouw vraag te beantwoorden, ga je eerst op zoek naar zogenaamde prealabele vragen. Dat zijn vragen die je eerst moet stellen, omdat ze in de vraag die je gesteld hebt voorondersteld worden. Een vooronderstelling is iets waar je van uit gaat, al dan niet bewust. Als ik iets aan iemand anders vertel, vooronderstel ik over het algemeen dat anderen naar mij luisteren en dat ze de klanken die mijn stembanden produceren ook kunnen begrijpen. In de meest alledaagse handelingen en gedachten zijn al vooronderstellingen aanwezig. Het is voor het filosofisch denken belangrijk om daar op te letten, want daarmee ga je ook 'dieper' denken en zie je waar jij zelf of anderen van uitgaan.

Stap 2. Prealabele vragen formuleren

Voorbeeld 1: Bestaat vertrouwen? Vertrouwen mensen elkaar?

Voorbeeld 2: Bestaat racisme? Is racisme gevaarlijk? Wanneer is iets gevaarlijk?

Jouw prealabele vragen (aanwezig in jouw vraag bij stap 1):

Om de prealabele vragen te kunnen beantwoorden, moet je eerst duidelijk weten wat precies het onderwerp is waar je over aan het denken bent. Hier kom je achter door een definitie. In een definitie probeer je te omschrijven wat iets is.

Stap 3. Het stellen van de definitievraag: wat is ...?

Voorbeeld 1: Vertrouwen is een houding waaruit een bepaalde positieve houding spreekt ten opzichte van mensen of dingen.

Voorbeeld 2: Racisme is op basis van biologische kenmerken (zoals bijvoorbeeld huidskleur) de ene mens superieur achten boven de andere mens. Een bepaalde dreiging kan worden ingeschat als gevaarlijk wanneer ten eerste de gevolgen ervan zeer slecht zijn, wanneer ten tweede een aannemelijke kans bestaat dat het ook plaatsvindt en wanneer ten derde er nog een mogelijkheid bestaat om er iets tegen te doen.

Jouw definitie: _____

REDELIJKHEID

OPDRACHT I.30

Welke vraag kun je stellen naar aanleiding van het theorieboek?



OPDRACHT I.31

Ben jij zelf een redelijk mens? Leg uit waarom wel of waarom niet (of beide).



OPDRACHT I.32

Wat is het meest redelijke van je, wat het minst?



Immanuel Kant

Immanuel Kant (1724-1804) probeert in een later beroemd geworden tekst een antwoord te vinden op de vraag: wat is verlichting? De verlichting duurde ongeveer van het eind van de 17^e tot het eind van de 18^e eeuw. Uitgangspunt was dat men door gebruik van de ratio (de rede) de waarheid zou kunnen achterhalen.

Lees onderstaande tekst van Immanuel Kant.

Verlichting is het uittreden van de mens uit de onmondigheid die hij aan zichzelf te wijten heeft. Onmondigheid is het onvermogen zich van zijn verstand te bedienen zonder de leiding van een ander. Men heeft deze onmondigheid aan zichzelf te wijten, wanneer de oorzaak ervan niet in een gebrek aan verstand, maar in een gebrek aan vastberadenheid en aan moed ligt, zich van zijn verstand zonder leiding door een ander te bedienen. Sapere aude; durf na te denken. Heb de moed, je van het eigen verstand te bedienen! is derhalve de zinspreuk van de Verlichting.

Luiheid en lafheid zijn er de oorzaak van, dat een zo groot deel van de mensen, nadat de natuur hen reeds lang van de leiding door anderen heeft vrijgesproken, toch graag het leven lang onmondig blijft; en dat het voor anderen zo gemakkelijk wordt zich tot hun bevoogders op te werpen. Het is zo rustig onmondig te zijn. Heb ik een boek dat voor mij verstand heeft, een zielzorger die voor mij geweten heeft, een arts die voor mij het dieet beoordeelt enz., dan hoef ik mij daar zelf niet mee te bemoeien. Ik heb het niet nodig te denken, als ik maar kan betalen; anderen zullen de onaangename taak wel van mij overnemen.

(Immanuel Kant, *Beantwoording van de vraag: Wat is Verlichting?*)



OPDRACHT I.33

Waarom zijn vastberadenheid en moed nodig om te kunnen denken?


